

نشانه‌های ظهور

امام زمان علیه السلام

حسین الهی نژاد

مقدمه:

ظهور اسلام، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام و صحابه و یاران ایشان، عهده‌دار تبیین فرهنگ مهدویت بوده‌اند و این رسالت در هر عصری، میان آنها ادامه پیدا کرده تا دوران غیبت کبرای امام زمان علیه السلام که در این برهه مهم و حساس، علما و مبلغان دینی مسئولیت تبیین و تثبیت آن را به عهده گرفته و مردم را به فرارسیدن روزگار ظهور امیدوار می‌کنند.

ضرورت بیان نشانه‌های ظهور

هر مسئله‌ای که اهمیت و مقبولیت عمومی داشته باشد، مخاطرات و تهدیدها نسبت به آن از ناحیه سودجویان و فرصت طلبان

ظهور منجی بشر در دوران آخرزمان، باوری است قطعی و همگانی. ادیان و شرایع توحیدی و غیرتوحیدی و نیز بعضی از مکاتب بشری، نوید چنین روزی را به پیروان خویش داده‌اند. در این میان، اسلام با مبانی قوی نظری و عملی، موضوع ظهور را به صورت صحیح تبیین کرده و با راهکارهای مناسب و درخور، واژه انتظار و منتظر مصلح را در میان جوامع اسلامی تبیین کرده است. واژه مهدویت و مهدی علیه السلام تبلور فرهنگ انتظار است که همه مسلمانان، اعم از شیعه و اهل سنت در باور داشت آن، اتفاق نظر دارند. از زمان

الف) نشانه‌های عام و خاص

۱. نشانه‌های عام:

آن دسته از نشانه‌ها و علایمی که شاخصه‌های کلی و عمومی دارند یعنی در قالب پدیده خاص، در برهه خاص و در افراد خاصی متصف نشده‌اند، «علایم عمومی» نامیده می‌شوند؛ نظیر احادیث و روایاتی که از احوال و اوضاع مردمان آخر زمان خبر می‌دهند و از انحرافات و کج رویهایی که در آن دوره رخ می‌دهد سخن به میان آورده‌اند که در واقع، نوعی بیان علایم و نشانه‌های ظهور امام زمان علیه السلام است، اما در قالب و معیار کلی و عمومی.

«عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فِي حَدِيثٍ أَنَّ اللَّهَ أَوْحَى إِلَيْهِ لَيْلَةَ أَنْسَرِي بِهِ أَنْ يُوصِي إِلَيَّ عَلِيٌّ وَأَخْبَرَهُ بِالْأُيَمَةِ مِنْ وُلْدِهِ إِلَيَّ أَنْ قَالَ وَأَخْبَرَ رَجُلٍ مِنْهُمْ يُصَلِّي عَيْسَى ابْنُ مَرْزِيمٍ خَلَقَهُ يَمَلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا كَمَا مَلَأَتْ جُورًا وَظُلْمًا... فَقُلْتُ إِلَهِي وَسَيِّدِي مَنْ يَكُونُ ذَاكَ؟ فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيَّ: يَكُونُ ذَالِكَ إِذَا رَفَعَ الْعِلْمُ وَظَهَرَ الْجَهْلُ وَكَثُرَ الْقِرَاءَةُ وَقَلَّ الْعَمَلُ وَكَثُرَ الْقَتْلُ وَقَلَّ الْفُقَهَاءُ وَالْهَادُونَ وَكَثُرَ فُقَهَاءُ الضَّلَالَةِ وَالْحَوْتَةِ... وَكَثُرَ الْجَوْرُ وَالْفَسَادُ وَظَهَرَ الْمُنْكَرُ وَأَمَّا أَنْتَكَ بِهِ وَنَهَى عَنِ الْمَعْرُوفِ...»^۱

بیشتر خواهد شد؛ از جمله این مسائل که دارای شاخصه‌های جهانی و همگانی است، ظهور منجی است که به منزله اعتقاد و باور عمومی در همه ادیان مطرح شده است. طبیعی است افسردگی که به دنبال منفعت و سودجویی فردی‌اند با آزمندی بسیار و با ظاهر سازی فریبنده به اغفال مردم می‌پردازند تا به نیت سوء خود برسند. از اینرو بیان نشانه‌ها و علایم ظهور، ضروری است و رهبران و بزرگان دین، برای جلوگیری از این انحرافها و کج رویها و برای حفظ باورهای اصیل مردم، باید منجی و مصلح آخر زمان را با تمام شاخصه‌ها و خصصا معرفتی نمایند و برای ظهور و قیام او نشانه‌ها و علایمی را بیان کنند تا مردم در تمیز سره از ناسره در تحیر و تردید نمانند. از همین رو در روایات و احادیث بسیاری منجی آخر زمان (= حضرت مهدی علیه السلام) و کیفیت ظهور او، با تمام علایم و نشانه‌ها بیان شده است. در روکرد کلی و کلان، می‌توان نشانه‌ها و علایم ظهور امام زمان علیه السلام را به انواع مختلف تقسیم کرد که به یکایک آنها خواهیم پرداخت:

۱. اثبات الهداء، ج ۷، ص ۳۹۰.

الدِّينَ بِالدُّنْيَا وَاسْتَعْمَلُوا السُّفَهَاءَ وَشَاوَرُوا
النِّسَاءَ وَقَطَّعُوا الْأَرْحَامَ وَاتَّبَعُوا الْأَهْوَاءَ،
وَاسْتَحَفُّوا بِالدَّمَاءِ...^۱ علامت خروج و قیام
دجال زمانی است که مردم نماز را ترک کنند
[و در میان مردم بمیرد]، امانتها را ضایع
کنند؛ دروغ گفتن را حلال شمارند؛ ربا
بخورند؛ رشوه بگیرند؛ ساختمانها را
محکم سازند و دین را به دنیا فروشند؛
مردمان کم عقل را بر کارها گمارند؛ زنان را
در کارهای اجتماعی و شخصی طرف
مشورت قرار دهند؛ قطع صلّه ارحام کنند؛
از هوا و هوس پیروی کنند و [کشتار و]
خونریزی را کوچک شمارند،...»

۲. نشانه‌های خاص:

بعضی از نشانه‌ها و علائم ظهور، به
صورت خاص و با شاخصهای ویژه در
افراد متعین، تبلور می‌یابد؛ مثلاً در روایات
بسیاری ذکر شده است، که ظهور امام
زمان علیه السلام در سال فرد و در روز فرد تحقق
پیدا خواهد کرد. ظهور و خروج افرادی به
نام «دجال» و «سفیانی» که مظهر ضلالت و
گمراهی و نیز قیام افرادی مثل یمانی و سید
خراسانی که سنبیل هدایت هستند جزء
علائم خاص شمرده می‌شود و در احادیث،

ابن عباس می‌گوید: «در شب معراج،
مطالبی به رسول اکرم صلی الله علیه و آله وحی شد که باید
به حضرت علی علیه السلام سفارش کند و به او در
مورد ائمه بعد از آن حضرت که از
فرزندانش هستند خبر داد؛ تا آنجا که
فرمود: آخرین آنها [نشانه‌هایی دارد؛ از
جمله اینکه] عیسی بن مریم پشت سرش
نماز می‌خواند؛ زمین را پر از عدل و داد
می‌کند، چنانچه پر از ظلم و جور شده
باشد... عرض کردم: خداوند! آن کی
خواهد شد؟ خداوند به من وحی کرد: هر
گاه علم از میان برداشته شود و جهل و
نادانی ظاهر شود؛ قرائتهای [قرآن] زیاد اما
عمل کم شود؛ قتل و کشتار زیاد شود، فقهاء
و هدایت‌کنندگان واقعی کم شوند؛ علمای
فاسق و خیانتکار زیاد شوند... جور و
فساد زیاد شود؛ منکر ظاهر شود؛ امت تو
امر به منکر و نهی از معروف کنند،...»

«حضرت علی علیه السلام در جواب سؤال
«صعصعة بن صوحان» - که از یاران آن
حضرت بود - در باب دجال و خروجش، و
پیرامون نشانه‌هایی از ظهور امام زمان علیه السلام،
چنین فرمودند:

«فَإِنَّ عِلْمَ الْأَمَّةِ ذَلِكَ إِذَا أَمَاتَ النَّاسُ الصَّلَاةَ
وَأَضَاعُوا الْأَمَانَةَ وَاسْتَحَلُّوا الْكُذْبَ، وَآكَلُوا
الرِّبَا وَأَخَذُوا الرُّشَا وَشَيَّدُوا الْبُنْيَانَ وَبَاعُوا

۱. بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۱۹۳.

با اسم و رسم و با ویژگیهای مخصوصشان وارد شده است.

امام باقر علیه السلام فرمودند:

«تَنْزِلُ الزَّيَّاتِ السُّودِ الَّتِي تَخْرُجُ مِنْ خُرَّاسَانَ إِلَى الْكُوفَةِ، فَإِذَا ظَهَرَ الْمَهْدِيُّ بَعَثَ إِلَيْهِ بِالْبَيْتِ بِأَرْجَمِهَا سِبَاحِيٍّ مِنْ خُرَّاسَانَ يَبْرُونَ مَعَهُ وَبِهِ جَانِبُ كُوفَةٍ بِه حَرَكَةٌ فِي يَدَيْهِ. بَعَثَ عَلَيْهِمْ مَهْدِيٌّ ظَاهِرٌ شَوْدٌ، أَيْنَانَ وَي رَادْعُونَ بِه بَيْعَتٌ مَعَهُ.»^۱

و نیز امام باقر علیه السلام فرمود:

«برای مهدی ما، دو نشانه است که از هنگامی که خداوند آسمانها و زمین را خلق فرمود، سابقه ندارد: خسوف در شب اول ماه رمضان و خسوف در نیمه همان ماه. و این دو از زمانی که خداوند آسمانها و زمین را خلق کرده است، [این چنین] وجود نداشته است.»^۲

در روایات فوق نشانه‌ها و علایم خاصی برای ظهور امام زمان علیه السلام تعیین شده است.

ب) نشانه‌های حتمی و غیر حتمی

۱. نشانه‌های حتمی:

علایم و نشانه‌هایی که به طور قطع

قبل از ظهور حضرت، رخ خواهند داد و در واقع، هیچ‌گونه قید و شرطی در ایجاد آنها لحاظ نشده است علایم حتمی نامیده

می‌شوند و شاید بتوان گفت که ادعای ظهور قبل از تحقق آنها کذب و دروغ است.

امام سجاده علیه السلام فرمود:

«إِنَّ أَمْرَ الْقَائِمِ حَتْمٌ مِنَ اللَّهِ وَأَمْرَ السُّفْيَانِيِّ حَتْمٌ مِنَ اللَّهِ وَلَا يَكُونُ قَائِمٌ إِلَّا سُفْيَانِيٌّ؟»^۳

ظهور قائم، از ناحیه خداوند، قطعی و خروج سفیانی نیز، از جانب خداوند قطعی است و قائمی جز با سفیانی وجود ندارد.»

امام صادق علیه السلام فرمود:

«وَالْيَمَانِيُّ مِنَ الْمَحْتُمِ؛ [قیام] یمانی از نشانه‌های حتمی است.»

فضل بن شاذان از ابی حمزه شمالی نقل می‌کند:

«قُلْتُ لَأَبِي جَعْفَرٍ خُرُوجُ السُّفْيَانِيِّ مِنَ الْمَحْتُمِ؟ قَالَ نَعَمْ وَالنَّدَاءُ مِنَ الْمَحْتُمِ وَطُلُوعُ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا مِنَ الْمَحْتُمِ وَاجْتِلَافُ بَنِي الْعَبَّاسِ فِي الدَّوْلَةِ مِنَ الْمَحْتُمِ وَقَتْلُ النَّفْسِ الرَّكِيَّةِ مَحْتُمٌ وَخُرُوجُ الْقَائِمِ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ مَحْتُمٌ...»^۴ به امام باقر علیه السلام عرض کردم: آیا خروج سفیانی حتمی است؟ فرمودند آری، صیحه آسمانی نیز از علایم حتمی است و طلوع خورشید از مغرب

۱. بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۲۱۷.

۲. منتخب الاثر، ص ۴۴۴.

۳. بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۸۲.

۴. ارشاد مفید، ج ۳، ص ۳۴۷.

خروج سه کس: قیام خراسانی و سفیانی و یمانی، در یک سال و در یک ماه و یک روز خواهد بود و در این میان، هیچ پرچمی به اندازه پرچم یمانی، به حق و هدایت دعوت نمی‌کند.»

امام باقر علیه السلام فرمود:

«لَيْسَ بَيْنَ قِيَامِ الْقَائِمِ وَقَتْلِ النَّفْسِ الرَّكِيَّةِ أَكْثَرُ مِنْ خَمْسِ عَشْرَ كَلِمَةً^۱؛ بین ظهور مهدی علیه السلام و کشته شدن نفس زکیه، بیش از پانزده شب فاصله نیست.»

۲. علایمی که با ظهور، فاصله زمانی دارد:

بعضی از نشانه‌ها و علایم در بستر تاریخ با فاصله بسیاری با وقت ظهور تحقق می‌یابد؛ حتی بعضی از آنها قبل از تولد امام زمان رخ می‌نمایند و بعضی بعد از تولد و قبل از ظهور با فاصله زیاد، تحقق پیدا کرده و خواهند کرد؛ چنان که شماری از آنها، همچون از هم گسستن بنی امیه و بنی عباس، خروج ابو مسلم خراسانی، اختلاف بین مسلمانان و... اتفاق افتاده است.

د) علایم زمینی و آسمانی

۱. علایم طبیعی و زمینی:

در میان نشانه‌ها و علایم ظهور، غالب

حتمی است. اختلاف بین بنی عباس در رابطه با حکومت، حتمی است. کشته شدن نفس زکیه حتمی است، قیام قائم آل محمد صلی الله علیه و آله حتمی است...»

۲. نشانه‌های غیر حتمی:

بعضی از نشانه‌های ظهور قبل از ظهور، بطور مشروط رخ می‌دهند؛ یعنی اگر مقتضی آنها موجود و موانع مفقود باشد، تحققشان حتمی خواهد بود. در میان نشانه‌ها و علایم، آنچه حتمی شمرده شده، جزء محتومیات هستند و غیر از آنها که گروه بسیاری از علایم را تشکیل می‌دهند جزء علایم غیر حتمی شمرده می‌شوند.

ج: علایم با فاصله و بی فاصله

۱. نشانه‌های نزدیک به وقت ظهور:

در بعضی از روایات، تصریح شده که بعضی از علایم در سال ظهور امام زمان علیه السلام رخ می‌دهند؛ یعنی قبل از ظهور و در آستانه قیام حضرت مهدی علیه السلام، این نشانه‌ها یکی پس از دیگری پدیدار شده، به ظهور امام زمان منتهی می‌شود.

امام صادق علیه السلام فرمود:

«خُرُوجُ الثَّلَاثَةِ، الْخُرَاسَانِي وَالسَّفِيَانِي وَالْيَمَانِي فِي سَنَةِ وَاحِدَةٍ فِي شَهْرِ وَاحِدٍ، فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ وَلَيْسَ فِيهَا رَايَةٌ بِأَهْدَى مِنْ رَايَةِ الْيَمَانِي يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ»^۱

۱. کتاب غیبت نعمانی، ص ۲۵۲.

۲. ارشاد مفید، ج ۲، ص ۳۷۴؛ اعلام الوری،

ص ۴۲۷.

علایم آسمانی نیز در زمان ظهور حضرت رخ خواهند داد، تا مردم بهتر رهبر و مصلح آسمانی را شناخته و در راستای تحقیق رسالت و اهداف او مشارکت کنند؛ مانند:

- صیحه آسمانی:

امام صادق علیه السلام فرمود:

«إِذَا نَادَى مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ أَنَّ الْحَقَّ فِي آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعِنْدَ ذَلِكَ يَظْهَرُ الْمَهْدِيُّ عَلَى أَقْوَامِ النَّاسِ وَيَشْرَبُونَ حُبَّهُ، وَلَا يَكُونُ لَهُمْ ذِكْرٌ غَيْرِهِ؛ هَرَّاهُ كُؤُودٌ مِنَ الْأَسْمَانِ نَادَا دَهْدَكَ حَقٌّ بِأَوْلَادِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْت، دَرِ أَنْ هَنْكَامِ، ظَهْرُ مَهْدِيِّ عَلَيْهِ السَّلَام بِه سَر زَبَانَهَا مِي افْتَد، وَ هَمِه [شَرَاب] دُوسْتِي اُو مِي نُوشْد وَ غَيْرِ اُو رَا يَاد نَمِي كَنْنَد.»

- کسوف:

امام صادق علیه السلام فرمود:

«عَلَامَةُ خُرُوجِ الْمَهْدِيِّ كُسُوفُ الشَّمْسِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فِي ثَلَاثِ عَشْرَةَ وَأَرْبَعِ عَشْرَةَ مِئَةً؛

نشانه ظهور مهدی علیه السلام کسوف خورشید در ماه مبارک رمضان است [و وقت کسوف] سیزدهم یا چهاردهم ماه رمضان خواهد بود.»

آنها نشانه‌های طبیعی و زمینی اند و هر کدام در تثبیت حقانیت ظهور و قیام حضرت مهدی علیه السلام نقش اساسی دارند.

امام علی علیه السلام فرمود:

«وَيَخْرُجُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي فِي الْحَرَمِ فَيَبْلُغُ السُّفْيَانِي، فَيَبْعَثُ إِلَيْهِ جُنْدًا مِنْ جُنْدِهِ فَيَهْزِمُهُمْ فَيَسِيرُ إِلَيْهِ السُّفْيَانِي بِمَنْ مَعَهُ، حَتَّى إِذَا جَاوَزُوا بَيْدَاءَ مِنَ الْأَرْضِ، حَسَفَ بِهِمْ، فَلَا يَنْجُوا مِنْهُمْ إِلَّا الْمُنْحَرِفُ عَنْهُمْ؛ مَرْدِيٌّ مِنْ خَانِدَانِ مَنْ، دَرِ سَرِزْمِينِ حَرَمِ قِيَامِ مِي كَنْد، پَسِ خَبَرِ خُرُوجِ وِي بِه سَفْيَانِي مِي رَسَد.»

وی، سپاهی از لشکریان خود را برای جنگ، به سوی او می‌فرستد و آنان را شکست می‌دهد، آنگاه خود سفیانی با همراهانش به جنگ وی می‌روند و چون از سرزمین بیداء می‌گذرند، زمین آنان را فرو می‌برد و جز یک نفر، که خبر آنان را می‌آورد کسی از آنان نجات نمی‌یابد.»

نشانه‌هایی نظیر فرو رفتن سفیانی در بیداء، قیام یمانی، خراسانی، سفیانی، دجال، قتل نفس زکیه، جنگهای خونین و غیره ... از جمله علایم زمینی و طبیعی هستند.

۲. علایم آسمانی:

به علت اهمیت ظهور امام زمان، علاوه بر نشانه‌های زمینی و طبیعی، برخی